

NEZAIBILAZAN DOPRINOS PROUČAVANJU SLAVENSKOGA VIDA

Stephen M. Dickey, *Parameters of Slavic Aspect. A Cognitive Approach.* — Stanford (Cal.) : CSLI Publications, Center for the Study of Language and Information. — 316 str.

Većina je postojećih slavističkih radova o glagolskome vidu usredotočena na analizu vida u ruskome; drugi, posebno manji jezici, počesto su ostajali u sjeni. U radovima se iz opće aspektologije ruski uglavnom uzimao kao paradigmatički primjer strukture slavenskoga vida, uz pretpostavku da nema većih vidskih razlika između pojedinih slavenskih jezika. Ni komparativnih pristupa vidu u slavenskim jezicima nije bilo previše, posebno ne onih koji se temelje na materijalu iz više od dvaju jezika. Stoga je ono što naslov Dickeyjeve studije daje naslutiti po sebi više nego dobrodošlo u slavistici.

Monografija Stephena M. Dickeya prerađena je verzija njegove doktorske disertacije *Parameters of Slavic Aspect*. U njoj se prvi put detaljno komparativno analizira slavenski vid na primjerima iz više od dvaju jezika. U analizu su sustavno uključeni bugarski, češki, hrvatski i srpski¹, poljski, slovački, slovenski, ruski i ukrajinski (sporadično ima podataka i o stanju u bjeloruskome, gornjolužičkome i donjolužičkome). Cilj studije nije podroban opis vida u ma kojem od promatranih jezika, već opis središnjih značenja vida u ustanovljenim jezičnim skupinama. Teorijski okvir jest kognitivna gramatika: riječ je i o prvoj kognitivnolingvističkoj analizi slavenskoga vida u radu takva opsega. U kognitivnom okviru u kojem je studija nastala značenju se pristupa kao psihološkoj, a ne logičkoj kategoriji. Jezično je znanje enciklopedijske naravi, tako da nema znatnije strukturne razlike između leksikona i gramatike, odnosno semantičkog i pragmatičkog (izvanlingvističkog) znanja. U studiji je uspostavljena koherentna teorija značenja glagolskoga vida u slavenskim jezicima na temelju sistematskih razlika između nesvršenoga i svršenoga vida u pojedinima od

¹ Primjeri koje navodi autor većinom su označeni kraticom SC (*Serbo-Croatian*). Iz vrlo praktičnih razloga — rad s informantima primjerice — primjeri su većinom iz razgovornoga srpskoga jezika. Oznaka SC (koja isključuje bilo kakve druge implikacije, osim aspektoloških; osobna komunikacija) međutim naznačuje da se hrvatski i srpski aspektološki u danim primjerima poklapaju. S druge strane, tamo gdje su uočene razlike u aspektoškome sustavu, primjeri su obilježeni sa *Serbian*, odnosno *Croatian*; ponekad se nađe i specijalnih dijalekatnih tipova uporabe (obilježenih s *Kajkavian*). Pri analizi razlika, u tekstu se koriste nazivi *Serbian* i *Croatian* (i u indeksu se nalaze četiri naziva: *Serbo-Croatian*, *Serbian*, *Croatian*, te *CroatianKajkavian*).

njih. Broj analiziranih jezika na prvi je pogled prezahtjevan: vrlo praktični razlozi objašnjavaju zapravo zašto većina postojećih studija o slavenskom glagolskom vidu njegovo značenje izvodi na temelju analize podataka iz jednoga jezika. Autor studije pokazuje doraslost izazovu koji nudi zahtjevna komparativna analiza. Podaci iz jednoga jezika analiziraju se nasuprot drugima, simultano se navode primjeri iz nekoliko jezika, ili iz svih kad je to za izvođenje zaključaka potrebno. Prema autorovu navodu, broj informanata bio je različit za pojedine jezike (no za svaki su jezik najmanje bila tri). Različitost broja opravdavaju praktične činjenice: za neke jezike trebalo je samo provjeriti brojne podatke iz bogate literature o vidu (primjerice za češki ili bugarski), ili stvoriti primjere ekvivalentne onima u kojem drugom jeziku, a za neke suočiti se s malim brojem podataka, što uključuje i potrebu za većim brojem informanata (hrvatski i srpski). Zaključci se izvode i za svaki pojedini jezik, a onda na temelju njih i opća teorija značenja glagolskoga vida u okviru kognitivne gramatike. Opća vidska obilježja koja se dokazuju dijele analizirane jezike u dvije velike skupine, *istočnu* i *zapadnu*², tako da je usporedba donekle olakšana. U zapadnoj skupini su češki, slovački, donjolужиčki, gornjolужиčki i slovenski, u istočnoj ruski, ukrajinski, bjeloruski i bugarski. Poljski te hrvatski i srpski u odnosu na razmatranu kategoriju pripadaju prijelaznim zonama.

U polazištima za studiju u obzir su uzeti relevantni radovi o slavenskome vidu, u kojima je već isticano da se kategorija vida u slavenskim jezicima teško može uklopiti u opreku svršenost/nesvršenost u smislu lingvističke unverzalizije. Analiza vidskoga značenja provedena je na temelju pretpostavke da kategorija vida u dvjema skupinama slavenskih jezika odražava razliku u konceptualnim kategorijama na kojima se ona temelji, a ne na različitim ostvarajima istoga pojma. Razlog tomu jesu sustavne razlike između istočne i zapadne skupine, kao i činjenica da one nisu prisutne samo u diskursnoj realizaciji vida, već i u leksikonu (primjerice tvorba glagolskih imenica).

O postojanju vidske izoglose u slavenskim jezicima autor zaključuje na temelju sedam parametara vidske uporabe. Ti su parametri: vid u habitualnim izrazima, u jednostavnim konstatacijama prošlih događaja, u historijskom (pripovjedačkom) prezentu, u popratnim naputcima i komentarima, u performativima i sličnim slučajevima podudaranja iskaza i radnje, zatim uporaba nesvršenoga vida u nizanju događaja, te tvorba glagolskih imenica. Knjiga je podijeljena na devet poglavlja: prethodne napomene (*Preliminaries*), habitualni izrazi (*Habitual Expressions*), imperfektivne činjenične konstatacije (*The Imperfective General-Factual*), historijski prezent (*The Historical Present*), popratni naputci i komentari (*Running Instructions and Running Commentaries*), poduda-

² Podjela istok–zapad (za razliku od one uobičajene, istok–zapad–jug) genetski je primarnija, što pokazuje i čvor fonoloških izoglosa koje južnoslavenske jezike dijele na istočne i zapadne, zaključuje autor na tragu istraživanja P. Ivića i I. Bujuklieva.

ranje (*Coincidence*), nesvršenost u nizanju događaja i drugim ingresivnim izrazima (*The Imperfective in Sequences of Events and Other Expressions of Ingressivity*), glagolske imenice (*Verbal Nouns*) te zaključne napomene (*Concluding Remarks*). Neke su od tema koje autor dotiče već bile obrađivane, no to je prva studija koja prikazuje i objašnjava varijacije u odnosu na nesvršenost u konstatiranju prošlih događaja (*general factual*), performative i slične iskaze, te tvorbu glagolskih imenica. U razmatranju svih tih parametara argumentira se stajalište da dvije skupine jezika odražavaju različitu strukturu značenja kategorije vida u njima.

Pri analizi parametara autor zastupa tezu da je vid u zapadnoj skupini strukturiran oko središnjega pojma potpunosti i tako izravno usporediv s oprekom brojivo—nebrojivo u imenica, dok je vid u istočnoj skupini strukturiran oko pojma određenosti situacije u vremenu. Premda usporedba vida u istočnoj skupini s oprekom brojivo—nebrojivo nije automatski neprikladna, primjerenija je usporedba s kategorijom određenosti/neodređenosti. To ne znači da su vid u istočnoj skupini i kategorija određenosti/neodređenosti u imenica izravno paralelni u smislu diskursne referencije — vremenska određenost razlikuje se od nominalne određenosti u odnosu na razliku kognitivnih domena vremena i prostora koje su im u temelju.

U prvome poglavlju autor se osvrće na temeljne probleme doticane u općoj i slavenskoj aspektološkoj literaturi, na opće morfološke probleme povezane s vidom te na vidsko značenje. Kritički se analiziraju dosadašnji pristupi slavenskomu vidu te iznose postavke kognitivne gramatike. Značenje lingvističkih izraza prema shvaćanju kognitivne teorije organizirano je oko središnjeg elementa (prototipa) koji može, premda ne mora biti istovjetan apstraktnoj shemi koja se podudara s različitim pojedinačnim značenjima (podtipovima); moguća je i policentrična mreža s dvama ili s više povezanih prototipova — shema. Svršeni vid (dalje u tekstu: *pv*) i nesvršeni (dalje u tekstu: *impv*) konceptualne su kategorije složene unutarnje strukture: značenje se vida promatra kao složena kategorija koju čini mreža različitih značenja. Autor iznosi svoju postavku o postojanju široke istočno-zapadne izoglose koja slavenske jezike dijele u dvije skupine s dvjema prijelaznim zonama — čine ih poljski na sjeveru te hrvatski i srpski na jugu. Prijelazne zone dijele neke karakteristike sa svakom skupinom: pritom su hrvatski i srpski bliži zapadnoj, a poljski istočnoj skupini. Načela kognitivne gramatike omogućuju sustavno objašnjenje razlika u značenju vida: autor pretpostavlja dva različita, iako povezana, značenja *pv* u istočnim i zapadnim jezicima. Središnje (prototipno) značenje zapadnoga *pv* definira se kao *potpunost* (obično pripisivana *pv* u svim slavenskim jezicima). Središnje (prototipno) značenje istočnoga *pv* definira se kao *vremenska određenost*. *impv* u objema skupinama ima značenje vremenske neodređenosti, zapadni *kvantitativne*, a istočni *kvalitativne*. Potpunost i vremenska određenost povezani su pojmovi: njihova konceptualna bliskost uzrok je paralelama u vidskom ponašanju. Ipak, razlike među tim dvama konceptima rezultiraju u finim, ali

važnim nepodudarnostima u vidskom sustavu. U prijelaznim zonama značenjska je mreža policentrična: variraju potpunost i vremenska određenost. Za hrvatski i srpski središnja je kategorija u *pv* potpunost, ali postoji i kategorija manje izražene vremenske određenosti. U mreži *pv* ustanovljenoj za poljski također postoje obje te komponente, ali je njihov odnos obrnut – izrazitija je kategorija vremenska određenost. Navedene će teze autor dokazivati razradom sedam spomenutih parametara.

Drugo je poglavlje studije posvećeno analizi prvoga parametra, često dotičane teme u slavenskoj aspektologiji, habitualnih (običajnih) izraza. U središtu analize jesu izrazi u kojima broj ponavljanja radnje nije ograničen. Odvojeno se analiziraju prezentska uporaba habitualnih izraza i njihova uporaba u prošlom vremenu. Pri analizi prezentskih habitualnih izraza autor polazi od poznate činjenice da se u slavenskim jezicima načelno daje prednost *impv* u kontekstima u kojima se u slučaju jednostavnoga ponavljanja ponavljani događaj vidi kao aktivnost, tj. atelički proces s otvorenim završetkom (rus. *Oni tancuju každyj večer.*). No, ako je ponavljana situacija viđena kao potpunost u svakom pojedinom slučaju ponavljanja (s glagolima izvršenja i postignuća), *pv* je redovito prihvatljiv na zapadu, ali ne i na istoku (hrv. *Svaki dan popije po jednu čašicu votke.* – rus. *Každyj den' on vypivaet (*vyp'et) po odnoj rjumke vodki.*). Neprihvatljivost *pv* na istoku izvire iz nespojivosti habitualnosti s vremenskom određenšću: neograničeno ponavljanje implicira vremensku neodređenost, neodređeno smještanje u vremenu. U zapadnim jezicima u sličnim primjerima govornik može odabrati između dviju mogućnosti iskazivanja vida u habitualima: ili ocrtati arbitrarne slučajeve događaja na strukturnom planu vremenski neodređenim *impv* ili potpune, pojedinačne reprezentativne slučajeve s totalnošću koju izražava *pv*.

U odnosu na jezike prijelazne zone, tvrdi se da istaknutost prototipa vremenske određenosti u mreži poljskoga *pv* uvjetuje njegovu uporabu u habitualnim izrazima. U hrvatskome i srpskome prototip potpunosti dopušta široku uporabu *pv* u habitualnim izrazima, ali relativna istaknutost lokalnog prototipa vremenske određenosti rezultira većim ograničenjima *pv* u odnosu na krajnji sjever (češki dopušta *pv* i u generičkim, o kontekstu neovisnim rečenicama). U vezi s vidom u hrvatskome i srpskome, ističe se da *pv* u habitualnim izrazima teži iskazivanju više od ređenije kontekstualizirane (individualizirane) radnje (*Mačke nalaze/*nađu hranu u kantama.* – *Naša mačka često nalazi/nađe hranu...*), što je logično ako je riječ o prijelaznoj zoni u kojoj je vremenska određenost za *pv* relevantnija nego u zapadnoj zoni (u češkome primjerice takva kontekstualizacija nije potrebna). Vremenska je određenost u mreži *pv* u srpskome izraženija nego u hrvatskome.

Razmatrajući u drugom dijelu poglavlja habitualne izraze u prošlom vremenu, autor ustanovljuje prihvatljivost *pv* na krajnjem zapadu (češki, slovački, slovenski), dok je on istočnije manje prihvatljiv – u poljskome je dopušten

samo u habitualno-korelativnim kontekstima, u hrvatskome je i srpskome *impv* uvijek načelno prihvatljiviji. Međutim, u nekim slučajevima u hrvatskome *pv* postaje prihvatljiviji u habitualnim kontekstima (autor navodi da ga kajkavski informanti češće dopuštaju) u kojima je on u standardnome srpskome prihvatljiv, ali neobičan i rijedak. U srpskome je *pv* u prošlosti uglavnom neprihvatljiv u jednostavnim rečenicama (*Svaki dan sam *napisala/pisala po dva pisma.*). Promotri li se ukupnost stanja u hrvatskome i srpskome, primjećuje se da se *pv* u njima dopušta manje nego u zapadnoj, ali više nego u istočnoj skupini. U istočnoj je skupini *pv* nedopušten u jednostavnim rečenicama, a habitualno-korelativni konteksti vrlo ga rijetko dopuštaju. Izuzetak je u toj skupini *pv* u bugarskome imperfektu u zavisnim vremenskim i pogodbenim rečenicama gdje je uporaba uvjetovana sekvencijalnošću konteksta.

Razrada toga parametra potkrepljuje podjelu jezika u dvije skupine: zapadna redovito dopušta *pv* u prezentskim habitualnim izrazima, istočna samo u određenim uvjetima; hrvatski i srpski te poljski dopuštaju *pv* u većoj mjeri od istočne, ali u manjoj od zapadne skupine. U tome se oni više približuju zapadnoj skupini, no ograničuju *pv* više nego češki, slovački i slovenski. Istočna skupina *pv* u prošlom vremenu ne dopušta gotovo nikada, s iznimkom imperfekta s *pv* u bugarskome, dok ga zapadna skupina dopušta gotovo u istoj mjeri kao i u prezentu. Standardni hrvatski i srpski te poljski dopuštaju ga samo tu i tamo. Razlike je moguće objasniti na temelju pretpostavke da zapadni *pv* odražava potpunost, a istočni vremensku određenost. Opća prihvatljivost *impv* u habitualnim izrazima može se objasniti značenjem vremenske neodređenosti koje *impv* nosi. Govornik na zapadu ponekad može birati između ocrtavanja potpunosti na mikrorazini i ocrtavanja vremenske neodređenosti višestrukih ponavljanja (u takvim slučajevima izbor je uvjetovan elementima strukture diskursa, time što je tema/fokus i sl.). Na istoku nema mogućnosti takva variranja – izuzmu li se habitualno-korelativni konteksti.

Parametar razmatran u trećem poglavlju *impv* je u općečinjeničnim iskazima (kao rus. *Ja uže odnaždy čital Krepost.*). Pokazuje se da se on ne ostvaruje jednako u svim slavenskim jezicima, te da postoji istočno-zapadna izoglosa. U zapadnim jezicima *impv* glagoli postignuća/ostvarenja manje su prihvatljivi u općečinjeničnim kontekstima; uglavnom se rabi *pv*. Hrvatski i srpski vrlo su blizu zapadnim jezicima, a poljski u nešto manjoj mjeri. Na istoku *impv* glagoli postignuća referiraju na pojedinačne događaje te nemaju nikakve veze s ponavljanjem (rus. *Ty kogda-nibud' prygal s trampolina?*). Značenje zapadnoga *impv*, kvantitativna vremenska neodređenost, podrazumijeva pripisivanje situacije neko likim trenucima u vremenu, dok je u istočnim jezicima vremenska neodređenost *impv* apsolutnija: situacija nije pripisana jednom trenutku u vremenu koji je smješten u odnosu na druge. Premda postignuće zauzima samo jednu točku u vremenu, *impv* izražava da toj točki nije dan jedinstven vremenski smještaj. Značenje istočnoga *impv*, kvalitativna vremenska neodređenost, podra-

zumijeva nepovezivanje situacije s jedinstvenom vremenskim točkom. Premda se inače priklanja istočnim, u odnosu na tu kategoriju poljski je bliži zapadnim jezicima, što može objasniti radijalna mreža ustroja *pv*. Naime, poimanje situacije kao postignuća dopušta konceptu potpunosti da se istakne: pojedinačna postignuća prototipni su slučajevi ostvaraja kategorije potpunosti.

U tome poglavlju pokazano je da zapadni jezici, s hrvatskim i srpskim i u manjem stupnju poljskim, ne prihvaćaju *impv* s glagolima postignuća, dok je on u istočnima puno prihvatljiviji. Naime, *impv* može se okarakterizirati kao vremenski neodređen, no dvije su varijante te neodređenosti. Zahvaljujući trenutačnoj naravi postignuća, pojedinačno je postignuće nespojivo sa zapadnim *impv*, ali nije nespojivo s istočnim. Interakcija situacijskoga tipa sa slavenskim vidom nije implikacijski odnos: ako se inherentno totalna narav postignuća u velikoj mjeri poklapa sa značenjem *pv* u danome jeziku (kao u zapadnima), predikati su postignuća uglavnom *pv*. Ako je narav postignuća zbog potpunosti udaljena od značenja *pv* (kao što je to slučaj na istoku), nema implikacijskoga odnosa – kodiranje uvjetuju drugi elementi, kao primjerice određenost/ /neodređenost. Podaci također pokazuju da nema jednojednoznačnoga odnosa između stavljanja u prvi plan i *pv* (zapadni *pv* manje je izravno povezan sa stavljanjem u prvi plan).

Četvrto poglavlje posvećeno je razmatranju historijskoga prezenta u kojem je u zapadnim jezicima *pv* prihvatljiv, a u istočnima neprihvatljiv (izuzevši konstrukcije tipa *kak + pv*, te habitualno-korelativne konstrukcije). Poljski u odnosu na taj parametar uglavnom pripada istočnoj skupini, ali ima i slučajeva s *pv* (zbog izražajnosti prototipa potpunosti). Autor ističe da je *pv* u historijskom prezentu puno češći u hrvatskome nego u srpskome, premda nedostatak kvantitativnih analiza onemogućuje vrlo određene zaključke. Ističe se da uloga *pv* prezenta kao sredstva iskazivanja budućnosti nema značenja za objašnjenje odnosa *pv* s historijskim prezentom (bugarski i ruski ne dopuštaju ga u jednakoj mjeri; bugarski ima posebni morfološki futurski oblik).

U zapadnome historijskom prezentu govornik sagledava situacije kao totalitete koji se podudaraju s vremenom iskazivanja te se mogu izraziti *pv*. U istočnim je jezicima vremenska određenost ispričanog događaja složena: čak i kad se događaj priziva u vrijeme iskazivanja, govornik sagledava događaje jedan po jedan. U vezi s nepodudarnošću istočnoga *pv* i historijskoga prezenta, ističe se da su kvalitete prezenta koje su antitetične naraciji, nužno antitetične i vremenskoj određenosti. S druge strane, značenje konstrukcija s *kak* više je povezano s vremenskom određenošću negoli s pojmom potpunosti. Podaci s *pv* iz istočnih jezika kao i s *impv* glagola postignuća naznačuju da viđenje situacije kao potpunosti nije po sebi nespojivo s pripovijedanjem u prezentu. Vid i stavljanje u prvi plan nemaju nužne veze: u svim se jezicima *impv* u historijskome prezentu javlja u nizanju događaja u prvome planu koji bi bili izraženi *pv* da su u prošlom vremenu. To je posebno točno za istočne jezike, gdje je u histo-

rijskome prezentu *pv* nedopušten.

U petome poglavlju analizirani su parametar izrazi koji su po nekim svojstvima srodni onima s historijskim prezentom: scenske upute, te različite vrste popratnih komentara (npr. recepti). Teorijska promišljanja R. Langackera polazna su točka. Prema njima, upute za korištenje različitih aparata ili recepti ne upućuju na aktualne događaje, već na događaje reprezentativne primjere u govornikovu strukturnom znanju o svijetu, tj. na događaje sastavnice određenog scenarija. Ti tekstovi/iskazi u nekoj mjeri istodobno upućuju i na aktualnu provedbu scenarija. U zapadnim se jezicima *pv* često pojavljuje u didaskalijama; u istočnima (kao i u poljskome) didaskalije su samo *impv*, ako se *pv* osjeća potrebnim, uzima se prošlo vrijeme. I u receptima kao uputama u događaju koji se upravo odvija, zapadni jezici dopuštaju *pv*, a istočni ne dopuštaju. Slično je i s tekućim uputama prilikom vožnje automobila, rada na kompjutoru i sl. Autor u tome smislu revidira Langackerovu postavku: neke upute jesu generične, upućuju na reprezentativne primjere događaja na strukturalnoj razini znanja i u njima je moguć *pv* u svim slavenskim jezicima, ali tekuće upute istodobno uključuju scenarij događaja na strukturnoj razini, kao i upućivanje na događaj u tijeku. U tome slučaju zapadni jezici te hrvatski i srpski dopuštaju uporabu *pv*, dok se u istočnima i poljskome ona ne javlja. *pv* u prezentu dopušten je i u manje stiliziranim uputama, pa i u onima *ad hoc*. Upotreba *pv* u primjerima sličnoga tipa objašnjava se time što oni ne iznose događaje već upućuju na njih kao na pojedinačnosti unutar složenijeg događaja. U strukturiranju iskaza koji uključuju taj parametar, hrvatski i srpski priklanjaju se zapadnoj, a poljski istočnoj skupini. Objašnjenje je za zapadnu skupinu u značenju potpunosti koje nosi *pv*: sastavnice danoga događaja viđene su već kao cjelina. U uputama generičkoga tipa *pv* načelno je moguć u svim slavenskim jezicima. Kada situacija uključuje pokazivanje, a glagoli su u prvom licu, *pv* prezent nalazi se u zapadnoj, *impv* u istočnoj skupini. U istočnim jezicima činjenica da se nešto izvodi čini *pv* neprihvatljivim. U zapadnoj skupini češki dopušta uporabu *pv* u najvećoj mjeri, dok je ona je u hrvatskome i srpskome ograničena riječju *sada*. Češki tolerira simultanu koreferenciju na scenarij i na događaj u tijeku. Tako se o događajima izvještava iz vanjske perspektive. Poljski se u svemu podudara s istočnom skupinom. Prihvatljivost *pv* na zapadu nasuprot neprihvatljivosti na istoku autor objašnjava rezultatom interakcije kategorija potpunosti i vremenske određenosti s naravi razmatranih iskaza. Djelomična referencija na tekuće događaje ne dopušta *pv* na istoku, dok zapadni *pv* može opisati takve događaje jer su u svojoj potpunosti viđeni kao sastavni događaji scenarija.

Šesti razmatrani parametar jest uporaba *pv* glagola u prezentu kada se situacija na koju se referira podudara s trenutkom iskazivanja (*koincidencija*). Kao predmet analize odmah se nameću performativi u kojima se prezentskim oblikom glagola u potpunosti ili djelomično zapravo izvodi njegovo značenje (slov. *Zahvalim se*). Taj parametar izostaje u hrvatskome i srpskome te u bugar-

skome. Njegov izostanak uvjetuju uloge prezenta i postojanje morfološkoga futura. U vezi s raspodjelom parametra, ističe se da se koinkidencija u sjevernim jezicima nalazi češće, odnosno da je češća na zapadu u odnosu na istok. U ruskome je dopuštaju rijetki *verba dicendi*, te neki koji se katkad ponašaju kao oni. Skupina je glagola koji dopuštaju koinkidenciju u poljskome šira; u njoj je više *verba dicendi* nego u ruskome, pridružuju im se i neki društveni performativi (*Puszczę pana.*). *Verba dicendi* dopuštaju koinkidenciju i u češkome, slovačkome i gornjolužičkome; u slovenskome je također u velikoj mjeri dopuštena s njima, kao i s društvenim performativima. Na zapadu ima koinkidencije i s neperformativnim glagolima (češki, gornjolužički), što u istim jezicima nije slučaj. Uz autorovu teorijsku pretpostavku da je značenje zapadnoga *pv* potpunost, njegova se uporaba može očekivati upravo u performativima, jer se u njima situacija i govorni čin vremenski potpuno podudaraju. Manji stupanj koinkidencije na istoku (ograničena je na mali razred *verba dicendi*) rezultira iz nepodudaranja koncepta vremenske određenosti s prezentskom situacijama koje uključuju i one koje su kao totaliteti istodobne trenutku govorenja. Autor se osvrće i na izuzetke koinkidencije u južnoslavenskim jezicima (npr. s glagolima *doći* i *dati*: *On mi dođe brat.*) te u opscenim izrazima u hrvatskome i srpskome (u kojima opet bugarski ne dopušta *pv*). Ti izrazi su po autorovu mišljenju metaforički performativi (iste su strukture u češkom i slovenskom, tako da se u tom detalju hrvatski i srpski približavaju zapadnoj skupini). Također se zapaža da se u razgovornom kajkavskome nalazi puno primjera *pv* koji nalikuju zapadnoj vidskoj uporabi, a koji nemaju performativnu ulogu (*To mi daš?*); takvi se primjeri ne nalaze u srpskome. Načelna se podjela jezika dakle opet dokazuje, no ona je u tom parametru složenija jer koinkidencije hrvatski, srpski i bugarski gotovo da i nemaju, dok je ona dosta proširena u slovenskome.

U literaturi o češkome vidu analizirana je *kontekstno uvjetovana ingresivna uporaba glagola nesvršenog vida* (češ. *Zvěděl se tedy a šel k východu.*), uporaba *impv* u prošlom vremenu u ispriповijedanim nizovima događaja kad jezici kao ruski ili bugarski zahtijevaju *pv* ili mu daju izrazitu prednost. Ta je pojava parametar koji autor analizira u sedmom poglavlju. Bitniji su element razmatranih konteksta zapravo više njihovi pripovjedački aspekti — prikaz situacija koje se nižu (ili preklapaju) bez jasno definiranih obrisa te nastavak radnji bez jasnih granica — nego postojanje predikata određene trajnosti. Riječ je o diskursnoj pojavi u pripovijedanju, a ne o ulozi nekih leksičko-semantičkih tipova glagola u češkome. Temporalna određenost zapadnoga vida dopušta da se situacije koje prethode drugima ili im slijede vide kao vremenski neodređene: one zauzimaju nekoliko vremenskih točaka između drugih situacija ili se poklapaju s njima. Što više značenje *impv* uključuje nejedinstvenost, tj. nepovezivanje situacije s jednim određenim trenutkom u vremenu, to je manje mogućnosti da se situacija sekvencijalno povezana s drugima izrazi *impv*. Značenje istočnoga *impv*, kvalitativna vremenska neodređenost, nije spojiva s kontekstualnim okvirom

toga parametra, tj. s prikazom slijeda događaja.

U zapadnoj se skupini *impv* upotrebljava u narativnim sekvencijama događaja s nijansama blagoga prijelaza između radnji, ili s nejasnim obrisima radnji. *impv* na zapadu ne niječe jedinstveno lociranje situacije u vremenu u odnosu na druge situacije. U istočnoj skupini nejedinstvenost je inherentna značenju *impv* pa to priječi mogućnost sekvencije događaja da se njime izrazi. Značenjske nijanse koje se u zapadnoj skupini postižu takvom uporabom vida u istočnoj se skupini izražavaju faznim glagolom *stat'* ili ingersivnim glagolima s prefiksom *za-* pa se granice između leksičkih i gramatičkih sredstava pokazuju labavijima od očekivnih. Obrazloženje takve komplementarne zemljopisne distribucije načina izražavanja ingresivnosti (početnoga stadija neke radnje) pronalazi se u značenju vida u dvjema skupinama. Nizanje događaja središnji je element uloge vida u istočnim jezicima; vid u zapadnim više je zaokupljen totalnošću događaja (koja je suprotstavljena njegovoj ekstenziji u vremenu kao habitualnog događaja ili radnje u razvoju). Hrvatski i srpski i poljski oblikuju prijelazno područje: poljski dopušta ingresivnu uporabu *impv* oblika, ali ima i ima velik broj glagola s prefiksom *za-*, dok u hrvatskome i srpskome nema široke uporabe nijednoga od tih ingresivnih izraza.

Analiza sljedećeg parametra, glagolskih imenica, polazi od podataka dobivenih u radu s informantima koji su dvadeset engleskih glagola izvršenja i postignuća trebali prevesti nesvršenim i svršenim glagolom, te izvesti od obaju glagolske imenice onda kad je to moguće. Pokazalo se da se u zapadnim jezicima (češkom, poljskom, slovačkom) glagolske imenice tvore od najvećeg broja glagola te da one zadržavaju vidsku razliku koju imaju i glagoli. Slovenski zauzima središnji položaj (dobiveno je osam vidskih parnjaka među imenicama), dok je za hrvatski i srpski, ruski, ukrajinski i bugarski dobiven mali broj vidskih parnjaka (0–2). Dakle, u zapadnim se jezicima kategorija glagolskoga vida čuva u glagolskim imenicama, dok u istočnima to nije slučaj. Nepostojanje vidске opreke u istočnim jezicima autor objašnjava time što je sa značenjem *pv*, vremenskom određenošću, nespojiva priroda imenica, vremenska nepromjenjivost, koja je s druge strane jasno spojiva s mogućnošću povezivanja s više vremenskih odsječaka. Ako je značenje *impv* u zapadnim jezicima kvantitativna vremenska neodređenost, što znači i mogućnost pripisivanja više nego jednom vremenskom odsječku, narav *impv* glagolskih imenica postaje lakše objašnjivom. Značenjska narav *pv* glagolskih imenica u zapadnim jezicima slična je naravi imenica koje označuju mjeru: one ocrtavaju glagolsku radnju kao omeđenu kategoriju koja je atemporalna (vremenski nepromjenjiva) u danome diskursnom odsječku. Autor nudi prihvatljivo objašnjenje podjele na istočnu i zapadnu jezičnu skupinu i u odnosu na taj parametar: tvorba vidskih parnjaka glagolskih imenica uvjetovana je općom spojivošću značenja zapadnoga *pv*, potpunosti, s vremenskom nepromjenjivošću imenica. Nespojivost vremenske određenosti koju izražava *pv* u istočnim jezicima s naravi imenica

ne dopušta tvorbu parova glagolskih imenica u tim jezicima. U slovenskome je vidska opreka važna kategorija u strukturi glagolskih imenica, ali nije sačuvana u istoj mjeri kao u drugim zapadnim jezicima. U hrvatskome i srpskome značenje glagolskoga vida rijetko se čuva u glagolskim imenicama, odnosno imenice tvorene od nesvršenoga glagola rijetko stoje u značenjskoj vidskoj opreci prema imenicama tvorenima od svršenoga.

Završno je poglavlje sinteza izložene kognitivnogramatičke teorije. Autor se ukratko osvrće na dijakronijsko stanje, koje pokazuje da je specifična struktura aspekta u istočnim jezicima posljedica novijih promjena, te na utjecaje drugih jezika na strukturu slavenskoga vida.

S. M. Dickey kritički preispituje sve bitno što je o slavenskom vidu rečeno i vrednujući spoznaje nastavlja tamo gdje su drugi autori stali, proširujući njihove postavke ili ih stavljajući u novi okvir. Obraduje i niz tema dosad nedotaknutih u slavističkoj aspektološkoj literaturi. Okviri kognitivne teorije omogućuju mu da se uspješno nosi s podacima iz više jezika i da ih sustavno postavi u okvire teorije koja ni u jednom dijelu analize ne pokazuje slabosti. Osim onoga što je u njoj temeljito razrađeno, studija je vrijedna i po onome što je samo naznačeno (konačno, kompleksnost svakoga razrađenoga parametra zahtijevala bi opširnu posebnu studiju): otvoren je niz tema koje bi valjalo proučiti, kao što su primjerice odnos kvantifikacije i vida, uporaba kondicionala u običajnim kontekstima u nekim slavenskim i neslavenskim jezicima, i mnoge druge. Promatrano iz uskokroatističke perspektive, vrijedni su podaci koje autor navodi o obilježjima vida u hrvatskome standardnome jeziku u odnosu na srpski, o vidu u kajkavskome i sl. Autor si je postavio tešku i izazovnu zadaću, no pokazao je izuzetnu sposobnost odgovora na njezine zahtjeve. Bilo bi samo dobro kad bi se takvi izazovi u slavističkim vodama događali češće. Dickeyjeva je studija ne samo vrlo vrijedan doprinos analizi slavenskoga vida, već i općoj aspektologiji te kognitivnom proučavanju jezika.

Ljiljana Šarić